

ՀՏԴ 336.711

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԵՐԿՐՆԵՐԻ ՆԵՐԴՐՈՒՄԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Զարա Զաուրի Մանվելյան, Էմմա Տիգրանի Ասյան**Ճարտարապետության և շինարարության Հայաստանի ազգային համալսարան, ք. Երևան, ՀՀ***em_asyan@inbox.ru*

Նկարագրվել են Մաքսային Միության ինտեգրացիոն խմբավորման ձևավորման առանձնահատկությունները, առաջացած խնդիրները ներդրումային քաղաքականության իրականացման ժամանակ: Ներդրումային հոսքերի գնահատման համար փորձ է արվել ուսումնասիրել նաև ՄՄ առանձին երկրներում իրականացվող ներդրումներին առնչվող ցուցանիշները: Վերլուծվել է ԵԱՏՄ անդամ երկրների կապիտալի շուկաների ինտեգրման աստիճանը: Թվարկվել են ՄՄ առանձին երկրներում արտաքին ներդրումներին խոչընդոտող գործոնները:

Առանցքային բառեր. *ներդրումներ, Մաքսային Միություն, ինտեգրում, ծրագրեր, ցուցանիշներ*

Ներածություն

Ինտեգրացիոն խմբավորումների ձևավորումը գլոբալացման դարաշրջանի ամենագլխավոր դրսևորումն է: Ինտեգրման գործընթացները ներառում են առաջին հերթին այն երկրները, որոնք աշխարհագրականորեն նույն տարածաշրջանի մաս են կազմում: Երկրի տնտեսական միավորումը նշանակում է տարածաշրջանային տնտեսական բլոկների ձևավորում, համաշխարհային տնտեսության տարածաշրջանացում: Որպես կանոն, անհրաժեշտ է ոչ միայն աշխարհագրական հարևանությունը, այլև տնտեսական, մշակութային, կրոնական և էթնիկ նմանությունը: Տնտեսական ինտեգրման միջազգային կազմակերպություններից է Եվրասիական Տնտեսական Միությունը (ԵԱՏՄ), որն օժտված է միջազգային իրավասուբյեկտությամբ և հիմնադրված է Եվրասիական Տնտեսական Միության մասին պայմանագրով, որը ստորագրվել է 2014թ. մայիսի 29-ին ք.Աստանայում: 2017 թվականից Մաքսային Միությունը բաղկացած է հետևյալ անդամներից՝ Հայաստանի Հանրապետություն (2015թ.), Բելառուսի Հանրապետություն (2010թ.), Ղազախստանի Հանրապետություն (2010թ.), Արդգստանի Հանրապետություն (2015թ.), Ռուսաստանի Դաշնություն (2010թ.) [1]: Մաքսային Միության (ՄՄ) և Միասնական Տնտեսական գոտու (ՄՏԳ) հիմնական խնդիրներից մեկը նոր ներդրումային քաղաքականության ձևավորման հարցն է, որն ապահովում է «գիտություն-բիզնես-պետություն» եռանկյունու արդյունավետ փոխազդեցությունը՝ ինտեգրելով գիտատեխնիկական, տնտեսական, ֆինանսական և կազմակերպչական հնարավորություններ ներդրումային քաղաքականության երկրների շրջանում: Հարկ է նշել, որ ՄՄ և ՄՏԳ երկրների ներդրումային ինտեգրացումը պետք է ուղղված լինի ներդրումային շուկաների զարգացմանը, ներդրումային գործընթացների համախմբմանը, փոխադարձ ներդրումային հոսքերի

ավելացմանը: Ներդրումային համագործակցությունը, որպես առաջնային ուղղվածություն, գտավ իր արտացոլանքը մինչև 2020թ.՝ Անկախ Պետությունների Համագործակցության տնտեսական զարգացման ռազմավարությունում:

Հիմնական մաս

Մաքսային միությանն անդամակցող պետություններն ունեն նույն անցյալը, ներառյալ տնտեսականը, սակայն տարբեր են զարգացվածության աստիճանները՝ հիմնականում տնտեսական տեսանկյունից: Հանրապետություններից յուրաքանչյուրը խորհրդային ժամանակաշրջանում ունեցել է իր մասնագիտացումը, իսկ անկախության տարիներին տեղի են ունեցել բազմաթիվ փոփոխություններ՝ համաշխարհային շուկայում և աշխատանքի տարածաշրջանային բաժանման մեջ իր տեղը գտնելու փորձի հետ կապված: Ուսումնասիրությունները վկայում են, որ Բելառուսը և Ղրղզստանն ունեն տարբեր աշխարհագրական և տնտեսական կառուցվածքներ, սակայն ունեն նաև ընդհանուր շահեր: Խորհրդային տարիներից երկու երկրների տնտեսական կառուցվածքները կախված են ռուսական շուկայից: Ղազախստանի և Հայաստանի իրավիճակը միանգամայն տարբեր է, բայց դրանց համար Ռուսաստանի հետ կապերը չափազանց կարևոր են՝ հիմնականում աշխարհաքաղաքական պատճառներով: Միննույն ժամանակ ռուսական տնտեսությունում գրանցվել է դրական աճ մինչև 2014 թ. վերջը, որը պայմանավորված է նավթի, գազի և այլ հումքի բարձր գներով: Բավարար ֆինանսական հնարավորությունները թույլ տվեցին իրականացնել ներդրումներ ինտեգրացիոն գործընթացներում: Տվյալ գործընթացները չէին ապահովում արագ տնտեսական օգուտ, սակայն ենթադրում էին Ռուսաստանի ազդեցության աճը համաշխարհային ասպարեզում: Այսպիսով, ընդհանրապես Եվրասիական Միության և հատկապես Մաքսային Միության գործընթացների իրական առաջնորդը մշտապես մնացել է Ռուսաստանի Դաշնությունը:

Վերջին տասնամյակների ինտեգրացիոն գործընթացները վկայում են ՌԴ-ի ազդեցության և հարևան պետությունների շահերի միջև մի շարք փոխզիջումների առկայության մասին: Օրինակ, Բելառուսը բազմիցս հայտարարել է, որ Մաքսային Միությունն իր համար ինքնին կարևոր չէ, այլ կարևոր է միասնական տնտեսական տարածքը՝ նավթի ու գազի համարժեք գներով: Բելառուսն անգամ համաձայնվել է ավելացնել 2010-2011թթ. մարդատար մեքենաների ներմուծման սակագները՝ չունենալով նմանատիպ արտադրանքի սեփական արտադրություն: Նման զոհաբերություն է արվել նաև թեթև արդյունաբերության ոլորտում, որտեղ պարտադիր է դարձել արտադրանքի հավաստագրումը, ինչը վնաս հասցրեց փոքրածավալ առևտրին: Բացի այդ, Մաքսային Միության ներքին չափորոշիչները պետք է համահունչ լինեին Առևտրի Համաշխարհային Կազմակերպության (ԱՀԿ) կանոններին, թեև Ռուսաստանն այդ կազմակերպության անդամ է (ունի միջազգային առևտուրում համապատասխան հնարավորություններ), իսկ Բելառուսը՝ ոչ: Սակայն մինչև հիմա ԲՀ չի ստացել սպասված օգուտներն առավելագույն չափով, որովհետև էներգակիրների համար ներքին գների

հավասարության հարցերը հետաձգվում են մինչև 2025թ.: Բացի այդ, բելառուսական ձեռնարկությունները հնարավորություն չունեն մասնակցելու ռուսական ներմուծման փոխարինման ծրագրին [1]:

Պետք է նշել, որ Մաքսային Միության պայմանագրերում կան բազմաթիվ բացառություններ և պարզաբանումներ, հակադեմայինգային, պաշտպանական և փոխհատուցման միջոցներ, որոնք թույլ չեն տալիս խոսել կազմակերպության բոլոր մասնակիցների ընդհանուր շահի և հավասար պայմանների մասին: Գործնականում ՄՄ պետություններից յուրաքանչյուրը դժգոհություն հայտնեց որոշակի ժամանակահատվածում պայմանագրային պայմաններից: Չնայած ՄՄ շրջանակներում մաքսային կետերի լուծարմանը, պետությունների միջև սահմանների վերահսկողությունը պահպանվում է: Սանիտարական զննման ստուգումները շարունակվում են նաև ներքին սահմաններում, որոնց աշխատանքը չի արտահայտում փոխադարձ վստահություն կամ միասնական մոտեցումներ: Դրա օրինակն են «պարենային» պատերազմները, որոնք պարբերաբար առաջանում են Ռուսաստանի և Բելառուսի միջև: Դրանց սովորական սցենարը սկսվում է Բելառուսի կողմից հավաստագրված արտադրանքի որակի չճանաչման հետ և հանգեցնում է մատակարարման արգելքի՝ «մինչև թերությունները վերացվեն»: Միևնույն ժամանակ, կարելի է փաստել, որ առանց Մաքսային Միության համաձայնագրի իրավիճակն ավելի ծանր կլիներ: Ճգնաժամային երևույթները յուրաքանչյուր հանրապետության տնտեսության մեջ կարող էին լինել ավելի մասշտաբային և խորը: ՄՄ-ում ներկայությունը շատ ձեռնարկությունների համար համեմատաբար առավելություն է տալիս տվյալ շուկայում:

Միության անդամ երկրների միջև ներդրումային հոսքերի գնահատման համար ուսումնասիրվել է նաև առանձին երկրներում իրականացվող ներդրումներին առնչվող ցուցանիշները, որոնց վերլուծությունը ցույց է տվել, որ ԵԱՏՄ անդամ երկրների կապիտալի շուկաները բավարար ինտեգրված չեն և երկրներն աչքի չեն ընկնում կապիտալ ներդրումների կանոնակարգված հոսքերով: Միայն Ռուսաստանի հետ ԵԱՏՄ մյուս երկրների ներդրումային համագործակցությունն է դրսևորում որոշակի կայունություն, իսկ մյուս երկրների փոխադարձ ներդրումային կապերը բավականին թույլ են:

ՄՄ երկրների ներդրումային գործընթացների համեմատական վերլուծությունը հնարավորություն է տալիս համոզվել Ղազախստանի ավելի ակտիվ ներդրումային քաղաքականությունը՝ համեմատած այլ երկրների (ադյուսակ):

ՄՏԳ կազմի մեջ մտնող պետությունների ներդրումային քաղաքականությունը բնութագրող ցուցանիշների դինամիկան ցույց է տալիս դրանց առավել բարձր արժեքները Ղազախստանի Հանրապետությունում: Անուղղակիորեն այն ցույց է տալիս ներդրումների ավելի կարևոր դերը Ղազախստանի տնտեսական զարգացվածության մեջ: Ներդրումների առումով Բելառուսը շարունակում է մնալ նվազագույն գրավիչ երկիր: Ինչ վերաբերվում է օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների (ՕՈԻՆ) կուտակմանը, ապա մեկ շնչի հաշվով դրանց ներգրավման

ծավալով Բելառուսը նույնպես զիջում է ՄՏԳ և Եվրոպական երկրների իր գործընկերներին: Իր հերթին ՕՈԻՆ-ի կուտակման ծավալը մեկ շնչի հաշվով Բելառուսում կազմում է ընդամենը 1048,5 ԱՄՆ դոլար, ինչը համարվում է ամենացածրը ԱՊՀ երկրներում և ամենացածրը Եվրոպական երկրների շարքում [2]:

Աղյուսակ

ՄՄ երկրների ներդրումային գործընթացների համեմատական վերլուծությունը ըստ ՀԱԱ-ի 2017 թ. դրությամբ

Պետություններ	ՀԱԱ-ի ավելացում (հունվար-հունիս գնահատական)	2017թ. Մարտ	2017թ. Հունիս	Փոփոխությունները 6 ամսվա ընթացքում	Փոփոխությունները 3 ամսվա ընթացքում	Տնտեսական ակտիվության մակարդակը մինչև 2017թ. սեպտեմբեր
Հայաստան	+6,1	100,7	100,2	+0,1	-0,1	Տնտեսական ակտիվության մակարդակի պահպանում
Բելառուս	+1,0	100,2	100,5	+0,5	+0,1	Տնտեսական ակտիվության մակարդակի պահպանում
Ղազախստան	+4,2	100,8	100,1	+0,8	+0,4	Տնտեսական ակտիվության ավելացում
Ղրղզստան	+6,4	100,3	101,0	+1,0	+0,5	Տնտեսական ակտիվության ավելացում
Ռուսաստան	+1,7	100,3	100,6	+0,5	+0,1	Տնտեսական ակտիվության մակարդակի պահպանում

Վերջին տարիներին ՌԴ-ն Հայաստանում ներդրումներ անելու փոխարեն, ընդհակառակը, հանել է կապիտալը և սա միանգամայն հասկանալի պատճառներով. Հայաստանը ներդրումների համար այնքան էլ շահեկան երկիր չէ՝ անգամ իր տնտեսական հիմնական գործընկեր ՌԴ-ի համար, որից մեծ կախվածության մեջ է: ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության տվյալների համաձայն՝ 2017թ. հունվար-դեկտեմբերին ուղղակի օտարերկրյա ներդրումները կազմել են 93 մլրդ 43,9 մլն դրամ (193,8 մլն դոլար), նախորդ տարվա 62 մլրդ 679,3 մլն դրամի (130,5 մլն դոլարի) փոխարեն [3]: Թեև որոշակի աճ կա, այնուամենայնիվ, նկատենք, որ հիմնական ներդրումները՝ 107,8 մլն դրամ, եկել են օֆշորային Ջերսի կղզուց և

ուղղվել հանքարդյունաբերության ոլորտ: Իսկ ահա Հայաստանի հիմնական տնտեսական գործընկեր ՌԴ-ն ՀՀ-ից շարունակել է արտահանել կապիտալը. ռուսական կապիտալի արտահոսքը կազմել է մոտ 12 *մլրդ դրամ*:

2015թ. 1-ին կիսամյակում ՕՈԻՆ-ի ծավալը 46,1%-ով կրճատվել է նաև Ռուսաստանում: Ըստ The Financial Times թերթի՝ այդ ժամանակահատվածում Ռուսաստանում կատարվել են ընդամենը 2,806 *մլրդ* դոլարի օտարերկրյա ուղղակի ներդրումներ, ավելի քիչ, քան, օրինակ, Բոսնիա-Հերցեգովինայում (2,834 *մլրդ* դոլար): Ռուսաստանում անորոշության և քաղաքական բարձր ռիսկերի պայմաններում օտարերկրյա ընկերությունները ձեռնպահ են մնում մասնակցել ներդրումային նախագծերին [4]: Այսինքն, Ռուսաստանն ինքն է ապրում ներդրումային քաղցի պայմաններում և, բնականաբար, խոսք չի կարող լինել իր ազդեցության գոտում գտնվող երկրներում ներդրումային նախագծեր իրականացնելու մասին:

Քննադատությանը չի դիմանում նաև այն թեզը, որ Հայաստանում հնարավոր օտարերկրյա ներդրողները և առևտրային գործընկերները կարող են շահագրգռված լինել ԵՏՄ շուկա դուրս գալու հեռանկարով: Նախ, ԵՏՄ նկատմամբ ներդրողները զգուշավոր են, և հետո, ԵՏՄ միասնական տարածքը թույլ է տալիս ներդրողին ընտրել արտադրության տեղայնացման իր տեսանկյունից հարմար ռազմավարություն: Այսինքն, եթե նույնիսկ նրանց հետաքրքրում է ԵՏՄ շուկան, ապա ավելի նպատակահարմար է արտադրություններ կազմակերպել հենց Ռուսաստանի տարածքում կամ սահմանակից Բելառուսում և Հյուսիսային Ղազախստանում, քանի որ արտադրանքի իրացման հիմնական շուկան մնում է Ռուսաստանը: Հայաստանը նույնիսկ ընդհանուր սահման և երկաթուղային ուղղակի հաղորդակցություն չունի Ռուսաստանի հետ [5]:

Եզրակացություն

Այսպիսով, կարելի է եզրակացնել, որ Հայաստանը լուրջ խնդիրներ ունի ՕՈԻՆ-ի ներգրավման հարցում, ինչը ենթադրում է նոր մոտեցումների և քաղաքականության մշակում՝ դրանցից բխող կոնկրետ միջոցառումների և նախագծերի իրականացում: Մյուս կողմից, դառնալով ԵՏՄ անդամ, Հայաստանը սահմանափակել է իր հնարավորությունները ՕՈԻՆ-ի ներգրավմանն ուղղված քաղաքականության իրականացման հարցում: ՄՏԳ անդամ երկրների ներդրումային քաղաքականության բարելավումը պետք է իրականացվի ՄՄ պետությունների տեխնոլոգիական զարգացման հեռանկարային ոլորտների, ինչպես նաև ՄՏԳ անդամ երկրների ձեռնարկությունների հնարավոր համագործակցության հիման վրա:

ПРОБЛЕМЫ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ СТРАН ТАМОЖЕННОГО СОЮЗА

Зара Зауровна Манвелян, Эмма Тиграновна Асян *

Национальный университет архитектуры и строительства Армении, г.Ереван, РА

*em_asyan@inbox.ru

Описываются особенности формирования интеграционной группы Таможенного Союза (ТС), вопросы, возникшие при реализации инвестиционной политики. Для оценки инвестиционных потоков была предпринята попытка изучить показатели, связанные с инвестициями, в отдельных странах ТС - проанализирована степень интеграции рынков капитала в страны-члены ЕАЭС. Перечислены факторы, препятствующие иностранным инвестициям в некоторых странах ТС.

Ключевые слова: инвестиции, Таможенный союз, интеграция, программы, показатели

CUSTOMS UNION'S INVESTMENT POLICY ISSUES

Zara Manvelyan, Emma Asyan *

National University of Armenia Architecture and Construction in Armenia, RA Yerevan

*em_asyan@inbox.ru

The peculiarities of the formation of the Customs Union Integration Group and raised issues during implementation of investment policy is described . For the assessment of investment flows has been attempted to study the investment-related indices in separate CU countries. The Eurasian Economic Union member countries degree of integration of capital markets has been analyzed too. The factors impeding foreign investment in certain CU countries were classified.

Keywords: investment, customs union, integration, projects

Գրականություն

1. **Яковлева Н.А.** Особенности инвестиционной политики стран Таможенного Союза // Научный сб. Белорус.гос.ун-та. – 2016. - N2. - С. 67-70.
2. Очередной отчет по индикаторам развития ЕАЭС, 2017.08.18./ Деловая Евразия: аналитический портал. – Режим доступа: <http://dea.kg/1/rynki/proizvodstvo/672-predstavlen-ocherednoj-otchet-po-indikatoram-razvitiya-eaes/>.
3. www.armstat.am
4. <https://www.ft.com/>
5. **Եղիազարյան Ա.** ԵՏՄ-ն խոչընդոտ է ներդրումների համար// «Միջազգային և անվտանգության հարցերի հայկական ինստիտուտ» գիտ. ժող.-2017.- էջ. 23-25:

References

1. Iakovleva N.A. (2016), “Osobennosti investicionnoi politiki stran Tamojennogo Souza” [Peculiarities of the Investment Policy of the Countries of the Customs Union]. *Nauch. Sb. Belarus. Gos. Un., [Scientific collection of the Belarusian State University]*, no. 2 , pp. 67-70. (in Belarus).
2. Ocherednoi otchet po indikatorom razvitiiaa EAES, 2017.08.18. Delowaia Ewrazia: analiticheskii portal. Available at: <http://dea.kg/1/rynki/proizvodstvo/672-predstavlen-ocherednoj-otchet-po-indikatoram-razvitiya-eaes/>.
3. www.armstat.am
4. <https://www.ft.com/>
5. Egiazaryan, A. (2017), ETM-n khochnot e nerdrumneri hamar [Eurasian Economic Union is an obstacle for investments]. “*Mijazgayin ev anvtangutyany harceri haykakan institut*”, *gitakan joghovathu [Scientific collection Armenian Institute for International and Security Affairs]*. pp. 23-25. (in Armenia).

Աշխատանքն իրականացված է ՀՀ պետական բյուջեից գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության բազային ֆինանսավորմամբ «ՀՀ ճարտարապետական և շինարարական համալիրների կայուն զարգացման ուղիների բացահայտում, ճշգրտում, ներդրման առաջարկությունների և հանձնարարականների մշակում՝ մշտական մոնիտորինգի կիրառմամբ» ծրագրի շրջանակում:

Մանվելյան Ջարա Ջաուրի, տ.գ.թ., դոցենտ (ՀՀ, ք. Երևան) – ՃՀՀԱՀ, Ակ. Ալ. Թամանյանի անվան Քաղաքաշինության, ճարտարապետության և շինարարության պրոբլեմային լաբորատորիա, գ.ա., էԻԿ ամբիոն, (+374) 93368026, zaramanvelian@gmail.com, **Ասյան Էմմա Տիգրանի** (ՀՀ, ք. Երևան) – ՃՀՀԱՀ, էԻԿ ամբիոն, մագիստրանտ, (+374) 95425216, em_asyan@inbox.ru

Манвелян Зара Зауровна, к.т.н., доцент (РА, г. Ереван) – НУАСА, Проблемная лаборатория Градостроительства, архитектуры и строительства им. акад. Ал. Таманяна, н.с., кафедра ЭПУ, (+374) 93368026, zaramanvelian@gmail.com, **Асян Эмма Тиграновна** (РА, г. Ереван) – НУАСА, кафедра ЭПУ, магистрант, (+374) 95425216, em_asyan@inbox.ru
Manvelyan Zara, doctor of philosophy (Ph.D) in engineering, associate professor, (Yerevan, RA) – NUACA, Problem Laboratory of Urban Planning, Architecture and Construction after Academician Al. Tamanyan, researcher, chair of “ERG”, (+374) 93368026, zaramanvelian@gmail.com, **Asyan Emma** (Yerevan, RA) – NUACA, chair of “ERG”, master student, (+374) 95425216, em_asyan@inbox.ru

Ներկայացվել է՝ 16.05.2018թ.

Ընդունվել է տպագրության՝ 22.05.2018թ.